

De kerk van Hornhuizen in het uiterste noordwesten van Groningen valt al van verre op door zijn machtige 15^e-eeuwse toren. Eeuwenlang was deze toren een baken voor schippers op zee, letterlijk een vuurtoren. Met de plaatsing van een smeedijzeren uurwerk door Derck Elles in 1679 gaf hij niet langer alleen de richting, maar ook de tijd aan. In de kroniek van klooster Bloemhof wordt Hornhuizen voor het eerst genoemd bij de naam Howerahusum: huizen van de bewoners van de houw (van het Oudfriese howa = hoeve, hofstede). Hornhuizen had een kerk die in 1247 door brand verloren ging. Aldus een schrijven van abt Menko. De bisschop van Münster eiste schadevergoeding: honderd Münsterse munten. De kerk werd herbouwd in romaanse of laatromaanse stijl. De bovenkant van de toren stortte in 1815 in, vermoedelijk door open vuur. In 1818 werd hij tot op kerkhoogte afgebroken en weer enkele jaren later kreeg de romp een tentdak met felgeel geschilderde vierkante houten spits en open lantaarn ('peperbus'). De steunberen aan de westzijde steunen de toren al vanaf de bouw. Tegelijkertijd met de bouw van de 'nieuwe' toren, kreeg de luidklok uit 1617, die oorspronkelijk aan de kerk van Ranum toebehoorde, hier een plaats. In de toren is graffiti bewaard gebleven van Franse soldaten die hier in 1810 gelegerd waren.

Interieur

Het huidige gebouw uit 1850, is een eenvoudige driezijdig gesloten zaalkerk met spitsboogvensters tussen lisenen. Opmerkelijk genoeg is in het interieur het ancien régime, dat de sfeer in de voorganger-kerk bepaalde, nog volop tastbaar. In de vloer liggen grafzerken uit de oude kerk. De oudste is een zandstenen plaat met bronzen wapenschild van Allert Tamminga (†1498), eigenaar van de verdwenen Tammingaborg. Een gebeeldhouwde zerk uit de zeventiende eeuw herinnert aan de hoofdeling Julius van Meckama (†1638) en zijn vrouw Lucia van Deekema (†1652) met twaalf wapenschilden. De zerk van ds. Scheelius moest vooral onderstrepen dat hij zijn klassieke kende; het opschrift meldt dat deze pastor ecclesiae hornhusanae et cloosterburanae geboren was in biponto-palatinus: het hertogdom Pfalz-Zweibrücken.

Inrichting

Met zijn, door een doophek omgeven preekstoel aan de zuidmuur, tegenover een monumentale herenbank, lijkt ook de inrichting typisch 17^e-eeuws. Het ruggenschot van de bank uit circa 1730 heeft een kuifstuk met het gekroonde alliantiewapen Meckama-Van Aylva-Van Camstra tussen twee steigerende eenhoorns. Heraldiek en inscripties maken duidelijk dat ook de zilverbeslagen kanselbijbel en de avondmaalsbeker er niet gekomen waren zonder tussenkomst van de borgbewoners. In de, voor het protestantisme, rijkelijk versierde Staatsbijbel staan veel plattegronden, waaronder een van het paradijs. Het orgel op de tribune voor de westwand is van oorsprong een uit Delft afkomstig huisorgel dat in 1833 in de voorganger-kerk werd geplaatst. Aan de bijbehorende geschilderde draperieën op de wand achter het orgel is te zien dat deze muur bij de nieuwbouw in 1850 werd gehandhaafd.

Slingertuin

Recent onderzoek naar de notulenboeken van kerkvoogden en notabelen bracht aan het licht dat het kerkhof in 1904 naar de 'eisch des tijds' werd veranderd in een slingertuin met bomengroepen en kronkelende wandelpaden. Er werd toen al ruim dertig jaar niet meer begraven. De tuin, ontworpen door tuinman B. Borkhuis uit Ulrum, is niet bewaard gebleven, misschien bleek het onderhoud toch te duur en bewerkelijk. Hoe de verdwenen slingertuin er van bovenaf uitzag, is alleen nog te zien op een luchtfoto uit ca. 1950. Sinds 1978 is de kerk van Hornhuizen in het bezit van de Stichting Oude Groninger Kerken en fungeert tegenwoordig als dorpshuis.